

skuelige opstilling og udførlige registre er let at benytte, og som giver ikke så lidt mere end titlen egentlig lover. Rejsebeskrivelserne er, så vidt gør ligt, opført kronologisk, og der bringes foruden summariske indholdsangivelser fyldige litteraturhenvisninger samt en række oplysende anmærkninger, som til tider kan have et vist pædagogisk sving («Denne Johan Skyttes gesandtskabsrejse bør ikke forveksles eller sammenblandes med hans sendefærd til Danmark i 1615 . . . » etc., se nr. 35), der på fordelagtig måde vidner om forfatterens beherskelse af emnet. Bogen er imidlertid mere end en bibliografi. Harald Ilsoe har til indledning trukket nogle hovedlinier af rejselivets kulturhistorie op og ved en række fornøjelige citater givet smagsprøver på beretningerne, som sammen med de udmærkede illustrationer nok skal vække læsernes interesse. Det ville forøvrigt være naturligt og glædeligt, hvis dette arbejde kunne give stødet til nyudgaver af de interessanteste af de for det meste sjældne rejseskildringer. At disse er af betydelig værdi i adskillige henseender er hævet over diskussion, men det skal ikke nægtes, at det havde været særdeles velkomment, om indledningen havde indeholdt noget fyldigere bidrag til den kildekritiske behandling af de fremdragne skrifter. Disses karakter af beretninger fra en kompilerende, kopierende og stærkt selvhævdende tidsalder er der sikkert grund til at understrege. Den i Sverige førte, livlige diskussion om værdien af Erik Dahlbergs dagbøger (Ilsoes nr. 59) er således af megen interesse i denne forbindelse. Når Harald Ilsoe, forhåbentlig, fortsætter sine studier over Danmarks samkvem med omverdenen i det 16. og 17. århundrede, der er så godt begyndt med denne bog og med afhandlingen i Hist. Tidsskr. 11. Rk. VI bd., vil han være selvskræven for ikke at sige forpligtet til at tage bl. a. denne opgave op.

Johan Jørgensen.

Under redaktion af Svend Ellehøj, Svend Gissel og Knud Vohn er udsendt et *Festskrift til Astrid Friis på halvfjerdsårsdagen den 1. august 1963*, med bidrag af elever og københavnske kolleger. De behandlede emner er følgende: Dansk nationalisme og anti-nationalisme omkring 1900 (Povl Bagge), det danske stænder-samfunds epoker (Aksel E. Christensen), rentespørgsmålet i dansk senmiddelalder og reformationstid (Troels Dahlerup), reformationen på Øresunds toldbod 1641 (Sune Dalgård), Flensborgkømanden Tile Petersen (d. 1523) (Svend Ellehøj), Frederik II's jyske råder (Svend Gissel), det ældste danske kommercekollegium (1670 (1668)–91) (Kirsten Glamann), metodiske betragtninger over

benyttelsen af kompagniarbiver (Kristof Glamann), Bilantz 1660. Adelsvældens bo (Johan Jørgensen), epitafieportrætter af ripensiske patriciere fra renæssancetiden (Otto Norn), Caspar Paludan-Müllers notater i hans eget eksemplar af »Grevens Feide« (Olaf Olsen), den gyldne bulle fra 1356 (Erling Ladewig Petersen), den danske konges kancelli i 1250-erne (Niels Skyum-Nielsen), fragtomkostningerne i den engelske ostindienshandel 1601-57 (Niels Steensgaard) og C. St. A. Bille og det nordslesvigske spørgsmål (Knud Vohn). Endelig har Niels-Henning Jeppesen udarbejdet en bibliografi over Astrid Friis' trykte arbejder.

Det er ikke altid let for eftertiden at udrede en institutions tilblivelse. Man maa da være Halvdan Koht taknemlig for, at han som en af initiativtagerne til stiftelsen af »The International Committee of Historical Sciences« i et lille skrift med titlen *The Origin and Beginnings of the International Committee of Historical Sciences* (Udg. af CISH, Lausanne, 1962), har redegjort for, hvorledes komiteen opstod. Efter hensigten skulle skriftet have været udarbejdet i samarbejde med den amerikanske historiker Waldo G. Leland. Denne betegner Koht som ideens ophavsmand. Efter Lelands død maatte Koht staa som skriftets eneforfatter. Enhver der nu deltager i den internationale Historikerkomites arbejde vil erkende dennes betydning som et bindeled mellem de store internationale historikerkongresser, der nu afholdes hvert femte aar. Men saaledes har det ikke altid været. Endnu da den internationale historikerkongres afholdtes i Bryssel i 1923 maatte der af de belgiske historikere bygges op på bar bund — 10 aar efter den sidste kongres var holdt i London. Vanskelighederne ved atter at knytte traadene med endnu friske ar efter første verdenskrig nævnes. Henri Pirennes indsats fremhæves. Komiteens genesis kan da dateres til Brysselmødet 1923. Men mange og svære forhandlinger fulgte, og heri spillede skriftets forfatter en ikke ringe rolle. Man maa se det som en direkte følge heraf, at kongressen i 1928 placeredes i Oslo. Dette skyldtes ogsaa det norske program, hvorefter det tilsigtedes at opnaa en fuldstændig international organisation af denne kongres og forberedelserne dertil, hvilket ikke var opnaaet m. h. t. Brysselkongressen. Kohts redegørelse for forhandlingerne og forløbet af Oslokongressen er livfuld og interessant. Da traadene skulle genoptages efter anden verdenskrig havde Halvdan Koht endnu en gang mulighed for at deltage i organisationsarbejdet og til på ny at gøre sig til tals-

mand for tolerance og vidsyn. Han har indenfor det internationale historikerarbejde ydet en betydelig indsats. Hans skrift vil fremefter vidne herom.

Astrid Friis.

Dr. Martin Winckler har flere gange, bl. a. i *Historische Zeitschrift* bd. 179 (1955), behandlet det nordslesvigske spørgsmåls betydning i den internationale politik. 1961 offentliggjorde han i *Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte* 1961 en afhandling *Zur Zielsetzung und zu den Methoden der Nordschleswig-Politik Graf Julius Andrassys (1871-78)*. Dr. Winckler hævder heri bl. a., at »von österreichischer und vor allem russischer Seite aus (die) Gemeinsamkeit ihres Vorgehens in der Nordschleswigschen Frage und Dänemark gegenüber geradezu die Voraussetzung für die sich seit dem Jahre 1872 langsam vollziehende russisch-österreichisch-französische Annäherung und für die Entstehung einer Entente zwischen den Kabinetten von Wien, Paris und Petersburg gewesen ist«. Han ser på dette punkt Andrassys politik som en fortsættelse af Beusts og mener, at Østrig fra begyndelsen af 1870erne ligesom Rusland ønskede at holde »das nordische »Geschwür« åben for i et kritisk øjeblik at kunne »gruppere de andre europæiske stater om sig« ved at kræve Pragfredens Art. V opfyldt; derfor søgte Andrassy at holde de danske forhåbninger i live. Først i en udenrigspolitisk tvangssituation 1878 opgav Andrassy dette potentielle våben mod Tyskland og gik med til at ophæve det nordslesvigske forbehold.

I en udførlig afhandling i samme tidsskrifts årgang 1962 har professor Alexander Scharff i fortsættelse af tidligere polemik punkt for punkt imødegået dr. Wincklers forsøg på en nytolkning af stormagtspolitikken i 1870erne, under stadig kritik af hans kildebenyttelse. Til enkeltheder kan der ikke her tages stilling. Hovedsagen er, at dr. Winckler, trods rigtige og interessante iagttagelser, efter professor Scharffs og anm.s mening ikke har ført sandsynlighedsbevis for sin opfattelse af det nordslesvigske spørgsmåls overordentlige internationale betydning, at han overvurderer den fare for det nye tyske rige, som de andre magters politik medførte (han taler bl. a. om en »indkredsningssring« om Tyskland 1874), og har overdrevne forestillinger om deres benyttelse af det nordslesvigske spørgsmål som taktisk middel mod Tyskland. Selv om Andrassy først 1878 imødekom Bismarcks ønske, er det lidet troligt, at han tidligere havde tænkt sig i givet fald at kræve art. V opfyldt. Det vilde bl. a. i for høj grad stride mod den østrig-